

ODRŽIVI RAZVOJ EKOTURIZMA NA PRIMJERU NACIONALNOG PARKA PLITVIČKA JEZERA

Breškić, Tony Marcel

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:046047>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Tony Marcel Breškić

ODRŽIVI RAZVOJ EKOTURIZMA NA PRIMJERU
NACIONALNOG PARKA PLITVIČKA JEZERA

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2022.

Tony Marcel Breškić

**ODRŽIVI RAZVOJ EKOTURIZMA NA PRIMJERU
NACIONALNOG PARKA PLITVIČKA JEZERA**

ZAVRŠNI RAD

Veleučilište u Karlovcu

Poslovni odjel

Stručni studij ugostiteljstva

Kolegij: Osnove Specifičnih oblika turizma

Mentor: Dr. sc. Mateja Petračić

Matični broj studenta: 0618613104

Karlovac, rujan, 2022.

SAŽETAK

Veliki broj zemalja u svijetu najveće prihode ostvaruje kroz turizam koji se smatra najbrže rastućom svjetskom industrijom. Turizam je orijentiran na rad s ljudima, ali kao i ostali oblici razvoja može dovesti do raznih problema. Jedan od njih je zagađenje okoliša te se pristupa odgovornijim, alternativnim oblicima turizma. Jedan od njih je ekoturizam koji se fokusira na boravak turista u prirodi, zaštitu okoliša te razvoj ekološke svijesti. Republika Hrvatska obiluje prirodnim ljepotama i kao takva je prepoznata kao jedna od naj poželjnijih turističkih destinacija svijeta. Što dovodi do toga da je turizam kao grana gospodarstva, najrazvijeniji sektor u Republici Hrvatskoj. Među brojnim prirodnim ljepotama se nalaze i Plitvička jezera koja su stavljena pod zaštitu UNESCO-a, još davne 1979. godine. Plitvička jezera su najstariji i najveći nacionalni park u Republici Hrvatskoj, smještena u Lici. Rasprostranjena su na površinu od gotovo 30.000 ha i obiluje bogatom florom i faunom. Sastoje se od 16 jezera, podijeljenih na Gornja jezera (kojih je ukupno 12), te Donja jezera (njih 4), koja su opredijeljena prirodnim barijerama. Plitvička jezera bilježe porast turističkih posjetitelja iz godine u godinu, što dovodi do zagušenja i zagađenja prostora, radi prevelike posjećenosti i gužve koja se stvara u nacionalnom parku, pogotovo za ljetnih mjeseci. Tu dolazimo do problematike zvane – održivi razvoj, koji postaje prijeka potreba ekosustavu u kojem se Nacionalni park Plitvička jezera nalaze. Održivi razvoj je zasnovan na četiri glavna načela: ekološkoj održivosti, ekonomskoj održivosti, tehnološkoj održivosti i sociokulturnoj održivosti. U radu će se na primjeru navedenog nacionalnog parka prikazati održivost ekoturizma.

Ključne riječi: ekoturizam, Plitvička jezera, održivi razvoj

ABSTRACT

A large number of countries in the world generate the greatest income through tourism, which is considered to be the fastest growing industry in the world. Tourism is oriented towards working with people, but like other forms of development it can lead to various problems. One of them is environmental pollution and more responsible, alternative forms of tourism are being approached. One of them is ecotourism, which focuses on the stay of tourists in nature, environmental protection and the development of environmental awareness. The Republic of Croatia is rich in natural beauty and as such is recognized as one of the most desirable tourist destinations in the world. Which leads to the fact that tourism as a branch of the economy is the most developed sector in the Republic of Croatia. Among the many natural beauties are Plitvice Lakes, which were placed under the protection of UNESCO, back in 1979. Plitvice Lakes is the oldest and largest national park in the Republic of Croatia, located in Lika. They are spread over an area of almost 30,000 ha and are rich in flora and fauna. They consist of 16 lakes, divided into Upper Lakes (of which there are 12), and Lower Lakes (4 of them), which are determined by natural barriers. Plitvice Lakes record an increase in tourist visitors from year to year, which leads to congestion and pollution of the area, due to overcrowding and crowds that are created in the national park, especially during the summer months. Here we come to the problem called - sustainable development, which becomes an urgent need for the ecosystem in which the Plitvice Lakes National Park is located. Sustainable development is based on four main principles: environmental sustainability, economic sustainability, technological sustainability and socio-cultural sustainability. The paper will present the sustainability of ecotourism on the example of the mentioned national park.

Keywords: ecotourism, Plitvice Lakes, sustainable development

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	1
2. POJAM EKOTURIZMA I ODRŽIVI RAZVOJ EKOTURIZMA	2
2.1. Razvoj ekoturizma kroz povijest	4
2.2. Karakteristike ekoturista.....	4
2.3. Održivi razvoj turizma.....	8
2.3.1. Načela održivog razvoja turizma.....	10
2.3.2. Trendovi održivog turizma	12
2.3.3. Održivi turizam u zaštićenim područjima	14
2.3.4. Agenda 21	15
3. EKOTURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	18
3.1. Potencijal razvoja ekoturizma u Republici Hrvatskoj	20
3.1.1. Mogućnosti razvoja ekoturizma u RH	20
3.1.2. SWOT analiza	21
4. ODRŽIVI RAZVOJ I EKOTURIZAM U NACIONALNOM PARKU PLITVIČKA JEZERA	24
4.1. Obilježja Nacionalnog parka Plitvička jezera	25
4.1.1. Prostorni položaj i prometna povezanost	27
4.1.2. Kulturna baština NP Plitvička jezera	28
4.1.3. Aktivnosti na području Nacionalnog parka Plitvička jezera	30
4.2. Problematika masovnog turizma u NP Plitvička jezera	32
4.2.1. Održivo upravljanje Nacionalnim parkom Plitvička jezera	33
4.2.2. Zone zaštite u Nacionalnom parku Plitvička jezera	34
4.3. Razvoj i umrežavanje ekoturističke ponude	35
5. ZAKLJUČAK	37
POPIS LITERATURE	38
POPIS ILUSTRACIJA.....	41
POPIS TABLICA.....	41

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je održivi razvoj ekoturizma, koji se temelji na ekološkoj održivosti turizma na primjeru Nacionalnog parka Plitvička jezera. Cilj rada je ukazati na važnost zaštite prirodnih ljepota Hrvatske, posebno Plitvičkih jezera, te kako održivim razvojem ekoturizma se može zaštititi ekosustav kako Nacionalnog parka Plitvička jezera, tako i ostalih ekosustava.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Kod izrade završnog rada korišteni su razni izvori literature, kao što su stručne knjige iz turizma, ekologije, internetske stranice. Pri izradi rada je korišteno sekundarno istraživanje, koje se naziva „desk research“. Ovaj rad proučava i analizira već dostupne podatke i prezentira ih znanstvenim metodama deskripcije, analize i kompilacije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Rad se osim uvoda i zaključka sastoji od tri poglavlja. U drugom poglavlju ovog rada se govori o pojmu ekoturizma i ekoturistima kao glavnim akterima ekoturizma, te održivim razvojem koji je ključan da ekoturizam opstane kao takav. Treće poglavlje se odnosi na ekoturizam u Republici Hrvatskoj u kojem se u kratkim crtama govori o potencijalu i mogućnosti razvoja ekoturizma, te naposljetku je izrađena SWAT analiza u kojoj su istaknute prednosti, prilike, ali i prijetnje i nedostaci hrvatskog ekoturizma. Treće poglavlje opisuje obilježja Nacionalnog parka Plitvička jezera i problematiku masovnog turizma s kojim se park suočava, te preporuke za održivi turizam i preporuke za budući razvoj. Na kraju rada se nalaze popisi stručnih izvora i Internet stranica, popis ilustracija i tablica.

2. POJAM EKOTURIZMA I ODRŽIVI RAZVOJ EKOTURIZMA

Ekoturizam ili ekološki turizam podrazumijeva putovanje i boravak turista na zaštićenim prirodnim područjima radi istraživanja obrazovanja ili uživanja u okolišu, njegovim divljim biljnim i životinjskim vrstama te kulturnim atrakcijama na određenom području. Ekoturizam se može razvijati samo u održivom smislu, a to podrazumijeva sljedeće;¹

- zadovoljenje potreba lokalnog stanovništva; unapređivanjem kvalitete njihova života
- zadovoljenje potražnje sve većeg broja turista; definirano je razvojnim ciljevima
- zaštita okoliša; temelj je razvoja turizma i gospodarskog razvoja lokaliteta.

Spoznaja da su prirodni resursi ograničeni i nemaju svoju dugovječnost, na prirodu treba gledati zaštitnički i racionalno je koristiti. Turizam je grana koja je ovisna o čovjeku i prostoru u kojem se turizam odvija, te turizam kao takav mora voditi brigu o okolini u kojoj se nalazi i čuvati ju za sljedeće naraštaje koji ju trebaju naslijediti. Veza između turizma i prirode tvori trajni međusobni odnos. No nije samo turizam taj koji negativno utječe na prirodni prostor, manje-više svi korisnici prostora mogu negativno utjecati i ostaviti svoj trag njegovog korištenja, kao na primjer; domicilno stanovništvo, zaposlenici, te gospodarski subjekti koji obavljaju svoju djelatnost u tom području. Stoga svi korisnici moraju voditi brigu o zaštiti prirodnih resursa. Ekološki turizam u današnje vrijeme postaje sve poznatiji i medijski zastupljeniji te mu se pridaje sve veća pažnja. Ekoturizam ili ekološki turizam se počinje razvijati 1970-ih godina prošlog stoljeća, a kao specifični oblik turizma tek 1990-ih. Počinje rasti svijest o ograničenosti prirodnih resursa i činjenici da su ti resursi neobnovljivi i podložni trajnim promjenama. Takva su uvjerenja dovela do jačanja pokreta za zaštitu prirode (pojavljivanje zelenih pokreta) i sve intenzivnijeg razvoja ekoturizma.

Pojam ekoturizma se počinje sve češće spominjati i upotrebljavati nakon Ekoturističkog sastanka Svjetske turističke organizacije (UNWTO), koji se održao u Quebecu 2001. i 2002. godine. Narednih godina su održavani razni znanstveni i stručni skupovi u kojima je bilo jasno da se ekoturizam može povezati sa turizmom u prirodi (posjete parkovima prirode, rezervatima,

¹ M. Bartoluci: Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva - turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu, Školska knjiga, Zagreb, str.- 189 - 190

te nacionalnim parkovima), i sa avanturističkim turizmom (planinarenje, rafting...), što bi ujedno uključilo i očuvanje prirode i okoliša.

Prema Međunarodnom društvu za ekoturizam (TIES), postoje i određena načela razvoja ekoturizma. To su slijedeća načela:

- smanjenje negativnog utjecaja na kulturu i prirodu,
- podizanje svijesti turista i obrazovanje o važnosti zaštite okoliša,
- težiti prema tome da razvoj turizma ne prelazi društvene i prirodne granice prihvatljivih promjena,
- težiti prema maksimiziranjem ekonomske koristi,
- isticanje važnosti odgovornog poslovanja,
- smanjiti upotrebu fosilnih goriva, usredotočiti se na razvijenu infrastrukturu koja je u skladu sa životnom sredinom,
- očuvanje lokalnog biljnog i životinjskog svijeta,
- uklapanje u prirodno i kulturno okruženje

1. Slika: Grafički prikaz razvoja i očuvanja ekoturizma

Izvor: Cimerfraj.hr: dostupno na: <https://www.cimerfraj.hr/slike/zajednica/razvoj-i-znacenje-ekoturizma-2.jpg>, pristupljeno: 18.12.2021.

Ekoturizam se razvija na posebno zaštićenim područjima koja su uređena zakonima i propisima na državnoj ili regionalnoj razini. U Republici Hrvatskoj je to uređeno Zakonom o zaštiti prirode, kojim su ona upisana u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti kao zaštićeno područje, zaštićene svojte (biljne i životinjske vrste), te zaštićeni minerali, sirovine i fosili.

2.1. Razvoj ekoturizma kroz povijest

Početak razvoja ekoturizma povezuje se sa osnivanjem prvih nacionalnih parkova u svijetu. Prema tome, razvoj ekoturizma započeo je prije 140 godina osnivanjem nacionalnog parka Yellowstone u SAD-u (1872. g.). Nakon njega osnivali su se ostali nacionalni parkovi najviše u SAD-u, Kanadi, Australiji, dok su se u Europi nacionalni parkovi počeli osnivati tek nakon 30 godina od osnivanja Yellowstone-a. Prvi nacionalni parkovi koji su se osnivali početkom prošlog stoljeća bili su na prostoru Skandinavije i Velike Britanije, a većina parkova je osnovana tek nakon Drugog svjetskog rata. Značaj nacionalnih parkova razlikovao se od zemlje do zemlje. Nacionalni parkovi u SAD-u i u Skandinavskim zemljama su bila nenaseljena područja u kojima su se provodile veoma stroge mjere zaštite prirode, dok su u npr. Velikoj Britaniji nacionalni parkovi naseljeni te se u njima čak i obrađuje zemlja. Razlog ovako velikim razlikama ogleda se u tome da je zapravo riječ zakonodavstvu o zaštiti prirode koje se razlikuje u pojedinim zemljama. S godinama se osnovala i Svjetska udruga za zaštitu prirode, a UNESCO kontinuirano potiče razvoj ekoturizma na prirodnim područjima koji su pod njegovom zaštitom.

Još jedan od razloga zbog čega se ekoturizam različito doživljava u pojedinim državama jeste i stanje prirodne osnove, naseljenosti, razvijenosti, ali i razlike u kulturi. To je i razlog postojanja razlika između trendova razvoja ekoturizma. Kao primjer možemo navesti Ameriku gdje se zalažu da se mjere održavanja ekoturističkih destinacija još više pooštire, a sa druge strane imamo Europu gdje se zalažu za povezivanje ekoturizma s ostalim vrstama turizma. U Hrvatskoj se početkom 19.st počelo govoriti o zaštiti okoliša kada su počeli izlaziti i stručni časopisi „Priroda“ i „Hrvatski planinar“. Tek na kraju navedenog stoljeća počeli su se donositi zakoni o zaštiti okoliša, kao npr. Zakon o zaštiti ptica i Zakon o zaštiti špilja. Nacionalni park Plitvička jezera je osnovan 1949.g., a nakon toga su se osnivali i ostali parkovi te zaštićena područja.

2.2. Karakteristike ekoturista

Ekoturisti su ekološko osviješteni putnici koji svojim aktivnim ili pasivnim odmorom žele doprinijeti očuvanju okoliša i zaštiti prirode. U prosjeku su ekoturisti visoko obrazovani, više platežne moći, te uglavnom samostalno organiziraju putovanja u manjim skupinama.

Karakteristike ekoturista su:²

Tablica 1. Karakteristike ekoturista

Zanimanje	Prosječni ekoturist dolazi iz redova menadžera, studenata, trgovačkih putnika.
Prihodi	Prihodi kućanstva ekoturista su općenito viši u prosjeku od ostatka populacije koja putuje. Uglavnom ekoturisti pripadaju u srednji i viši sloj.
Obrazovanje	Ekoturisti su u prosjeku obrazovaniji. U SAD-u 75% ekoturista imaju završenu neku od visokih škola ili fakulteta. U Velikoj Britaniji taj je postotak oko 61%.
Dob	Prema istraživanjima u Europskoj uniji i SAD-u, većina ekoturista je u dobi od 25-54 godine, uz trend povećanja starosne dobi turista koji odabiru ekoturističke destinacije za svoja putovanja. Mlađi turisti spadaju u skupinu „hard“ ekoturista koji putuju povremeno, dok starija populacija putuje češće i češće poduzimaju „soft“ ekoturistička putovanja.
Spol	Uglavnom prevladava ženski spol, pogotovo unutar mlađe populacije. Muškarci su ravnomjerno raspoređeni među mlađom i starijom populacijom.
Učestalost putovanja	Ekoturisti u prosjeku putuju dva do pet puta godišnje.
Sezona putovanja	Iskusniji ekoturisti koji češće putuju od prosjeka, ne preferiraju putovanje za vrijeme sezone, štoviše radije putuju izvan glavne sezone. Ova činjenica važna je za destinacijski menadžment i pruža mu priliku da stvaranjem ekoturističkih sadržaja produlji sezonu u vlastitim destinacijama.

² O. Kesar: Ekoturizam, nastavni materijal, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet

Duljina putovanja	Duljina nekog putovanja ovisi o udaljenosti same destinacije, te aktivnostima koje se mogu u destinaciji provoditi. Ukoliko je destinacija udaljenija od prebivališta, a aktivnosti u destinaciji intenzivnije, to je putovanje duže.
-------------------	---

Izvor: Vlastita izrada, prema: O. Kesar: Ekoturizam, nastavni materijal, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet

U literaturi se često rabe dva izraza za ekoturiste:³

- „Hard“ ekoturizam (tvrdi, strogi, čvrsti),
- „Soft“ ekoturizam (konvencionalni, laki, meki)

Korištenje jednog od ova dva termina je vezano uz stupanj ekoturističkog doživljaja pojedinih turista i koliko su zapravo oni strogi u odnosu na ekološke principe, te koliko su daleko spremni ići s obzirom na fizičke napore koje trebaju proći kako bi doživjeli ekoturističko iskustvo i koliko je jak njihov interes prema pojedinim ekoturističkim destinacijama i atrakcijama.

- Strogi – Hard ekoturisti imaju jako izražene motive putovanja i uglavnom su eksperti u pojedinim područjima (Dugogodišnji promatrači kitova, kukaca, ptica i sličnim životinjama i biljkama). U „hard“ aktivnostima postoji vrlo mali broj visoko motiviranih sudionika koji su izrazito fizički aktivni te putuju na duga i specijalizirana putovanja. Također za „hard“ turiste je karakteristično da su spremni izaći iz „komfort zone“, doživjeti neuobičajena iskustva, upoznati druge i njima nepoznate kulture. Cilj takvih aktivnosti je osobno iskustvo dodira s prirodom, odnosno pomaganje njenom očuvanju uz razne aktivnosti kao na primjer; čišćenje otpada, briga za ugrožene životinjske vrste.
- Konvencionalni – Soft ekoturisti se ne razlikuju puno od uobičajenih turista koji su motivirani prirodnim atrakcijama. Jedina je razlika u tome što ekoturisti žele doživjeti prirodne atrakcije na drugačiji način, u dodiru prirode, educirati se kroz sadržaja preko stručnih vodiča ili samostalno. Konvencionalni ekoturisti proživljavaju ekoturističko iskustvo u kombinacijama sa ostalim oblicima turizma- avanturističkim, kulturnim, masovnim... Njihova se putovanja vrlo često organiziraju u većim grupama, čiji su sudionici fizički pasivni, zadovoljavaju se interpretacijom i promatranjem onoga što

³ J. Ojurović, Uloga i značaj ekoturizma u turizmu Republike Hrvatske, dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:143688>; pristupljeno: 26.09.2021.

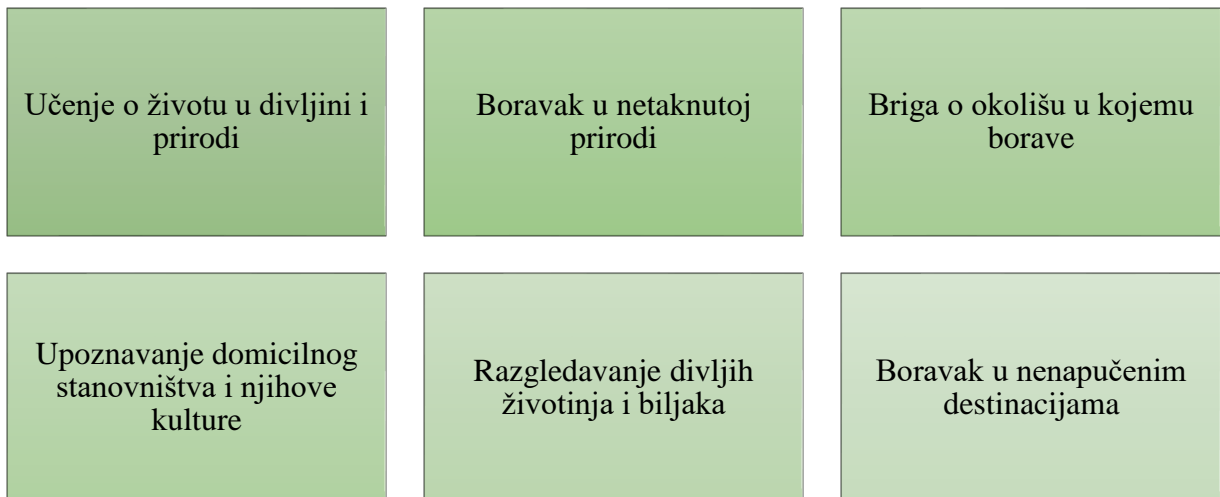
vide, te očekuju visoku kvalitetu smještaja i usluge. Također unutar svojeg putovanja ekoturisti znaju posjetiti jedno ili više ekoturističkih destinacija.

Motivacija za dolazak ekoturista u destinaciju uvelike igra ulogu osjećaj koji će se u njima pobuditi. Ekoturistima je osjećaj da svoju ušteđevinu ulažu u putovanje koje će biti društveno i ekološki korisno sve važniji. Vrlo im je bitno da prilikom svog posjeta u određenoj destinaciji ostave što manji trag, kako na prirodnoj, tako i na kulturnoj baštini, a također da financijski pomažu domicilnom stanovništvu u očuvanju iste. Novčana sredstva koja ekoturisti potroše za vrijeme putovanja gledaju kao na ulaganje u zajednicu, kojom će potpomognuti razvoj turizma i očuvanje vrijednosti.

Mlađi ekoturisti putovanja gledaju kroz uzbuđenje i to im je glavni motiv, dok stariji ekoturisti pokazuju interese za okoliš i prirodno okruženje, a ekoturisti srednje dobi bježe od svakodnevice i stresa.

Prema istraživanjima, motivi po kojim se ekoturisti razlikuju od ostalih turista:

Grafikon 1: Motivi ekoturista

Izvor: Vlastita izrada

Kod putovanja ekoturista najveće zadovoljstvo im pružaju doživljaji povezanih sa učenjem, upoznavanjem kulture, te vođenim turama i interpretacijom okoliša. Ključnu ulogu u doživljaju imaju osposobljeni vodiči koji poznaju materiju, te edukativni programi. Ekoturisti su u

prosjeku kao što je već navedeno više obrazovani segment turista, koji uglavnom prema procjenama čitaju „The National Geographic Magazine“, prate razne časopise s tematikama prirode, planinarenjima, lova, ribolova i sl..

2. Slika: Turist u prirodi

Izvor: Skyticket.com: dostupno na: <https://th.bing.com/th/id/OIP.3xWU5yX7Zj0Y8x50u1ak6wHaDt?pid=ImgDet&rs=1>, pristupljeno: 15.9.2021.

Što se tiče odabira smještaja, radije biraju manje objekte, koji su intimniji i rustikalniji, te daju veliku pozornost ekološkoj održivosti objekta, takozvanom „Eko friendly“ smještaju. Najčešće su to objekti tipa: Kampovi, seljačka domaćinstva, kuće za odmor u prirodnom okruženju, šumske kolibe, bungalovi i tome slični. Na tržištu, a posebno u Republici Hrvatskoj još manjkaju smještaji takvog tipa, pa s obzirom na to veliki broj ekoturista odsjeda u hotelskom smještaju.

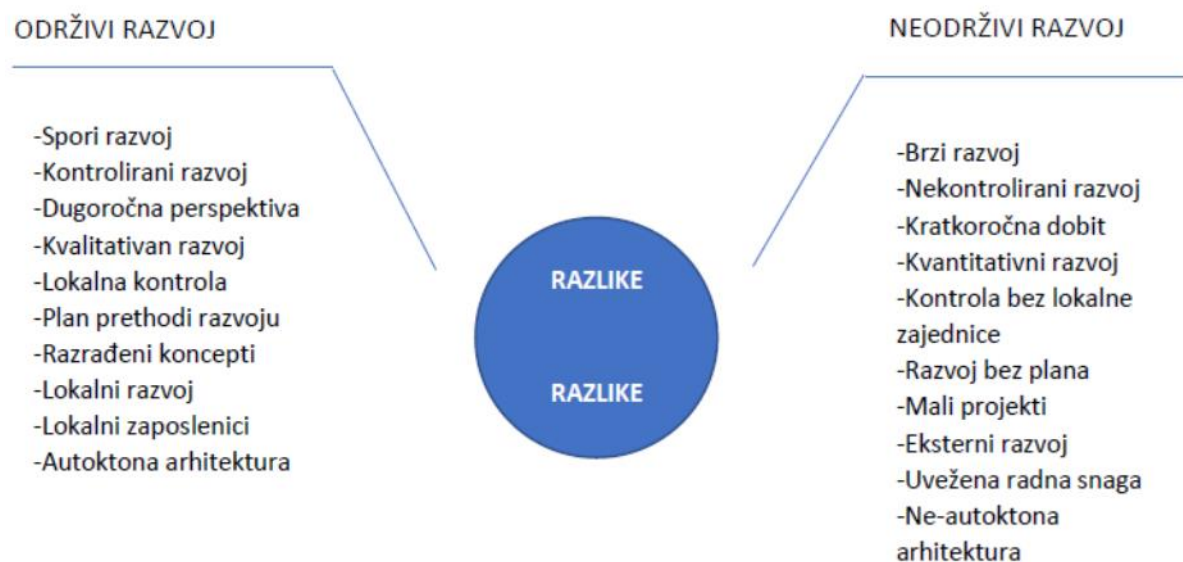
2.3. Održivi razvoj turizma

Održivi turizam se može definirati kao turizam koji se u potpunosti brine o trenutnim i budućim gospodarskim, društvenim i okolišnim učincima, te se brine o mnogobrojnim potrebama posjetitelja, društvenog sektora, okoliša i destinacije. Smjernice i praksa koje se upotrebljavaju u upravljanju održivim razvojem turizma se mogu u svim destinacijama i primijeniti na sve

postojeće oblike i niše turizma. Principi održivosti se odnose na okolišni, gospodarski, društveno-kulturni aspekt razvoja turizma. S ciljem postizanja dugotrajne održivosti, mora se uspostaviti odgovarajuća ravnoteža između te tri dimenzije stoga bi održivi turizma trebao⁴:

- Optimalno iskorištavati resurse koji se nalaze u prirodi i okolišu, koji su ključni element turističkog razvoja, te također zadržati bitne ekološke procese, te pomoći u zaštiti bioraznolikosti i prirodne baštine.
- Poštivati društveno-kulturnu autentičnost destinacije, očuvati postojeće izgrađeno i živo kulturno nasljeđe i tradicionalne vrijednosti, te doprinijeti međukulturalnom razumijevanju i toleranciji.
- Osigurati da sve gospodarske aktivnosti budu održive i dugoročne, te da donose gospodarsku i društvenu korist svim dionicima uz pravilnu raspodjelu, između ostaloga da nude sigurnost zapošljavanja, mogućnost zarade i koristi svih u zajednici, te pomažući uklanjanju siromaštva.

Slika 3: Razlike između održivog i neodrživog razvoja turizma

Izvor 1: Bjelavac, J., Silajdžić, I.: Održivi turizam sa aspekta održivog razvoja, 2014., dostupno na: <https://www.slideserve.com/jerzy/odr-ivi-turizam-sa-aspekta-odr-ivog-razvoja>, pristupljeno: 11.09.2021.

⁴ Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske, dostupno na : https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2021_dokumenti/210303_inovativne_akcije.pdf, pristupljeno: 11.09.2021.

Pojam održivog razvoja dolazi od pojma općeg razvoja. Problemi održivog razvoja ističu se u svim segmentima ljudske aktivnosti i gotovo da nema ljudske aktivnosti koja izravno ne utječe na održivi razvoj. Problemi održivosti imaju globalnu važnost u svim područjima djelovanja, od ekonomske, tehnološke, ekološke do socijalne važnosti. No važnost održivog razvoja nije ista za svaku djelatnost. Održivi razvoj u turizmu nastao je kao reakcija na ekološke i sociokulturne probleme s kojima je čovječanstvo suočeno, posebno urbana područja, bilo je potrebno omogućiti da nekontrolirani razvoj ne uništi resurse na kojima se zasniva turizam. Održivi razvoj podrazumijeva porast kvalitete života, odnosno ekonomskog blagostanja i subjektivnog dobrog osjećaja, koji možemo postići jedino smanjenjem neobnovljivih prirodnih resursa, te smanjiti opterećenje ljudi i okoliša, a s ciljem da se ne ograničavaju opcije budućih generacija.⁵

2.3.1. Načela održivog razvoja turizma

Održivi razvoj zasniva se na četiri osnovna načela: ekološkoj održivosti, socijalno-kulturnoj održivosti, tehnološkoj održivosti i ekonomskoj održivosti. Iz navedenih načela dalje se izvode načela održivosti ekoturizma. Da bi se ostvario održivi razvoj neophodno je poštovati slijedeća načela⁶:

- Ekološka održivost – povezuje se sa zaštitom okoliša, no to nije dovoljno da bi se ograničili isključivo na njenu ekološku dimenziju. U ekološkoj održivosti je nužno poštovati i ostala načela održivosti. Čovjek je kroz opći razvoj i unaprjeđenjem kvalitete života koje prati cjelokupan razvoj, zanemario prirodu i očuvanje iste. Unutar cijelog užurbanog razvoja, ljudi su postali itekako svjesni onečišćenja koje taj isti razvoj donosi, te su počeli sve više razmišljati o zaštiti prirode i njezinom očuvanju, stoga se pojavljuje sve više udruga koje su usmjerene zaštiti prirode.
- Sociokulturna održivost – podrazumijeva razvoj s očuvanjem kulture i vrijednosti ljudi i lokalnog stanovništva. Vrlo bitno je naglasiti da većina turista koji odlaze u lokalne sredine nameću svoje kulturne običaje, svoje načine

⁵ Hansruedi Muller – Turizam i ekologija, Masmedia 2004, Zagreb

⁶ Skupina autora: Održivi razvoj turizma, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za turistički i hotelski menadžment Opatija, Rijeka, 2005.

provođenja slobodnog vremena i sl., te je zbog toga potrebno provesti kontrolu utjecaja turista na lokalno stanovništvo.

- Tehnološka održivost – podrazumijeva razvoj i primjenu tehnologije, koja će doprinijeti ekonomiji i zaštiti okoliša. Primarni zadatak novih tehnologija je pronalaženje rješenja za korištenje prirodnih resursa, te primjenjivanje tehnologije koje će pomoći u pročišćavanju otpadnih voda, uklanjanje i zbrinjavanje otpada, te boljitak cjelokupnog čovječanstva.
- Ekonomska održivost – se odnosi na održavanje zalihe kapitala, tako da se njima mogu koristiti i budućí naraštaji. Ovdje su vrlo važna 3 makroekonomska cilja: ekonomski rast, maksimalna zaposlenost, stabilnost cijena.

Održivi turizam predstavlja sposobnost neke turističke destinacije da ostane u ravnoteži sa svojim okruženjem, odnosno sposobnost same destinacije da ostane konkurentna na tržištu bez obzira na pojavu novih i manje posjećenih destinacija, te da privuče u istoj mjeri turiste koji se vraćaju i one koji prvi puta dolaze. Na konferenciji „Globe '90“ koja je održana u Kanadi, stručnjaci su izradili dokument; „Strategija djelovanja za postizanje održivog razvoja turizma“ u kojem se navodi sedam glavnih načela održivog razvoja turizma⁷:

- Ograničavanje ljudskog utjecaja na Zemlji globalno i lokalno, na razinu u okvirima nosivih kapaciteta. U turizmu to ima značenje da broj posjetitelja u određenoj destinaciji i njihova potrošnja ne smije preći granicu podnošljivosti lokalnog ekosustava.
- Zadržati biološku raznolikost u regiji,
- Smanjiti iskorištavanje nerazgradljivog materijala, kao što su; plastika (boce, vrećice), kemikalije i slično,
- Promoviranje dugoročnog ekonomskog razvoja, koji će povećati korist iz danih resursa i zadržati prirodno bogatstvo,
- Osigurati pravednu raspodjelu troškova i dobit od upotrebe resursa, te uvesti menadžment okoliša,

⁷ Skupina autora: Održivi razvoj turizma, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za turistički i hotelski menadžment Opatija, Rijeka, 2005.

- Osigurati efikasnu participaciju društva i interesnih skupina u odlukama koje se odnose na njih, te promovirati vrijednosti koje potiču ostale da prihvate načela održivosti.

2.3.2. Trendovi održivog turizma

Moderni turisti današnjeg vremena veoma su kreativni pa uz korištenje nove tehnologije koja je danas dostupna te rad i slobodno vrijeme, veoma brzo i lako se prilagode i cilj im je štititi okoliš. Suvremeni turisti i ekološki osviješteni turisti svojim putovanjem i boravkom podupiru očuvanje prirodnog okoliša i kulturnog naslijeđa u destinacijama u koje putuju. Takav tip turista koji su ekološki osviješteniji i najčešće putuje u zaštićena područja. Ova skupina turista bez problema će financirati ekološki osjetljive destinacije i sve češće će biti u potrazi za područjima koja nisu razvijena.

Upravljanje zaštićenim područjima ponekad može biti vrlo dinamičan proces. Uzmemo li u obzir kako je razvoj ekoturizma u područjima koja su zaštićena jako teško predvidjeti, tada je sasvim razumljivo kako su se mnogi autori pozabavili definiranju trendova koji bi mogli imati određen utjecaj na razvoj ekoturizma u narednim desetljećima. Većina tih trendova pruža osnovne smjernice za upravljanje parkovima prirode i nacionalnim parkovima u budućnosti⁸:

- prvi trend: povećanje posjete u parkovima,
- drugi trend: povećanje sudjelovanja javnosti u razvoju turizma na tim prostorima,
- treći trend: povećanje razine obrazovanja u društvu uzrokuje sve veće i sve sofisticiranije zahtjeve za upravljanje parkovima (što može potaknuti uvođenje novih inovativnih službi u parkovima),
- četvrti trend: starost stanovništva ima značajan utjecaj na promjene aktivnosti, sadržaja i drugačijih iskustava, koje posjetitelji starije životne dobi traže prilikom posjete zaštićenih područja,
- peti trend: svakodnevno raste pristup informacijskoj tehnologiji, što govori da posjetitelji koji su već ranije posjetili, a također i sadašnji, a i oni koji tek

⁸ Stanivuković I.: Održivi razvoj turizma u parkovima prirode istočne Hrvatske – analiza slučaja Park prirode Lonjsko polje; poslijediplomski specijalistički rad, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu ekonomski fakultet, 2018.

namjeravaju posjetiti zaštićene prostore, biti bolje informirani o mogućnostima provođenja slobodnog vremena,

- šesti trend: povećava se dostupnost informacijskoj tehnologiji i ujedno i raste posjećenost parkova,
- sedmi trend: tehnološki razvoj i napredak prijevoznih sredstava, te smanjenje troškova istih, rezultiralo je povećanjem potražnje za posjetom parkova, te se također povećala mogućnost privlačenja posjetitelja iz udaljenih područja,
- osmi trend: povećava se površina prostora pod zaštitom, zatim broj parkova i povećava se broj posjetitelja te institucije ne mogu same upravljati parkovima,
- deveti trend: upravljanje parkovima se postupno mijenja, sve se više odmiče od državnih agencija, koje imaju centraliziranu financijsku kontrolu upravljanja, prema drugačijem fleksibilnijem modelu upravljanja.
- deseti trend: financiranje parkova sve više prelazi od državnih potpora na posebne pristojbe za zaštićena područja i pristojbe za turizam,
- jedanaesti trend: u upravljanju parkovima, uprave parkova i agencije za parkove sve više surađuju,
- dvanaesti trend: potpore nevladinih udruga, te potpore iz inozemstva sve više pomažu u razvoju održivog turizma i u očuvanju bioloških raznolikosti, a sve s ciljem promicanjem održivog razvoja,
- trinaesti trend: svaki oblik rizika za posjetitelje, kao što su ratovi, terorizam, građanski sukob, može ugroziti razvoj ekoturizma,
- četrnaesti trend: međunarodna putovanja u svijetu bi bila snažno pogođena smanjenom opskrbom nafte i plina, te očekivanim rastom cijena energije u drugom desetljeću 21. stoljeća,
- petnaesti trend: globalne klimatske promjene utjecati će na mnoge parkove i razvoj turizma u tim prostorima,
- šesnaesti trend: parkovi se i dalje razvijaju kao „kulturne ikone“ suvremenog društva.

Prema gore navedenim trendovima može se uočiti kako će parkovi prirode postati sve popularniji i atraktivniji za provođenje slobodnog vremena u budućnosti za svakog urbaniziranog modernog čovjeka, ali se prije toga ukupna turistička ponuda tih lokacija treba

prilagoditi suvremenim zahtjevima obrazovanog i modernog turista koji je željan upoznati ljepote prirode i kulturnu baštinu nekog mjesta.

2.3.3. Održivi turizam u zaštićenim područjima

Zaštićena područja čine važnu kariku u razvoju društvene zajednice, posebice podizanja standarda života lokalnog stanovništva. Činjenica je da su zaštićena područja uglavnom gospodarski ne razvijena, te imaju većinom niži ekonomski standard u odnosu na ostatak države. Valorizacijom zaštićenih područja, odnosno kao posljedicom turističkim razvojem istih, slabije razvijena zaštićena područja mogu doživjeti ekonomski, prirodni, kulturni i socijalni „boom“, koji ne samo da bi podigao ekonomski standard u tim područjima, nego bi mogao i zadržati stanovništvo, pogotovo mlađu populaciju od raseljavanja u razvijenije regije i gradove u potrazi za poslom. No razvitak kao takav bi zahtijevao dodatne regulative i troškove zaštite prirode koje u drugim prostorima koje zahtijevaju razvoj, ne postoje.

Turizam kao jedna od najprogresivnijih ljudskih djelatnosti krajem 20. stoljeća i početkom 21. stoljeća doveo je do potrebe određivanja granica u kojoj se turizam može razvijati. Iako se turizam naziva i „čistom industrijom“, ono je daleko od „čiste industrije“, te ima velikog utjecaja na okoliš i stanovništvo. Primjerice; zagađenje voda, zagađenje zraka, povećanje količine otpada u regiji, oštećivanje prirodne i kulturne baštine koje su glavne turističke atrakcije, prometna i infrastrukturna preopterećenost, te kao posljedica prilagođavanja turistima ugrožavanje lokalnog socio-kulturnog identiteta.

Razvitkom turizma u zaštićenim područjima dovodi i do urbanog širenja koje može donijeti negativni utjecaj na prirodu i okoliš ilegalnom gradnjom u granicama i na rubovima zaštićenih područja, koje kao posljedicu može imati smanjenje staništa divljih životinja. Osim infrastrukturne urbanizacije dolazi i do intenzivnijeg korištenja zaštićenih područja u zaštićenim područjima u rekreativne svrhe, što također uzrokuje ometanje životinjskog svijeta.

Turizam može imati dvojaki utjecaj u prirodnom okolišu, koji može imati pozitivne i negativne utjecaje. Turizam se u zaštićenim područjima treba gledati u kontekstu turizma koji je baziran na prirodi, kao svaki oblik putovanja koji je motiviran promatranjem i uživanjem u prirodi. Samim time dolazimo do sve značajnijeg utjecaja velikog porasta interesa za zaštićenim

područjima, posebno za fenomenima, koji su uglavnom najzanimljiviji dio posjeta zaštićenih područja.

Istovremeno, povećanjem potražnje dolazi do negativnih utjecaja na prirodu, pri čemu se mogu izdvojiti;

- Stvaranje ilegalnih staza,
- izgradnje prilaznih cesta,
- izgradnje turističkih objekata i kampova,
- rekreacija na vodenim površinama,
- rekreacijske staze u planinarskim područjima,
- socijalni utjecaji,
- te ometanje životinja kroz njihovo promatranje i dr.⁹

Važno je napomenuti da se ne odražavaju svi oblici turizma negativno na područja u kojima se turizam odvija, razni održivi oblici turizma mogu doprinijeti kvaliteti okoliša. Ipak, utjecaji i izraženost utjecaja na okoliš ovise o obliku aktivnosti i osjetljivosti istog, ali i drugim kumulativnim utjecajima i sposobnosti upravljanja da bi se okoliš s njima nosio. Radi toga je izrazito važno na vrijeme uočiti i objasniti procese i međudnose u ekosustavu i socijalnom okolišu u kojem se turizam razvija.¹⁰

2.3.4. Agenda 21

Pojam održivosti i pojam održivog razvoja jedan je od najčešće korištenih termina u diskutiranju općeg razvoja prirodnog i antropogenog okoliša, društva, te općeg razvoja. Među najpoznatijim definicijama je takozvana Brundtlandova definicija iz 1987. godine koja glasi; „Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija, ne ugrožavajući pritom budućnost sljedećih generacija“. Navedena definicija je zaživjela u brojnim službenim zapisima

⁹ Marković I.: Problemi i mogućnosti održivoga upravljanja zaštićenim prirodnim područjima: Primjer Nacionalni park Plitvička jezera; doktorski rad; Sveučilište u Zagrebu prirodoslovno-matematički fakultet geografski odsjek Zagreb 2015., dostupno na: <https://repozitorij.pmf.unizg.hr/islandora/object/pmf%3A6169/datastream/PDF/view>, pristupljeno: 09.11.2021.

¹⁰ Ibid.

i dokumentima vezanih za okoliš i održivi razvoj, ali je naišla i na brojna osporavanja i kritike zbog uopćenog značenja, otvorenog za manipulacije.¹¹

Kao glavna mjera koja je dala temelje održivom turističkom razvoju, odnosno razvoju općenito je „Agenda 21“, koju su kreirali UN, na konferenciji u Rio de Janeiru 1992. godine, te koja je potpisana od strane 172 zemlje koje su se obvezale da će primjenjivati sve ekološke, ekonomske i socijalne politike na lokalnom nivou, tako da je usmjeren ka održivom razvoju. Svaka regija je morala razviti svoj lokalni program 21, tj. Svaki lokalitet, odnosno općina je mogla slobodno donositi lokalne propise koje se odnose na okoliš i očuvanje prirodnih resursa.

Deset godina nakon konferencije u Rio de Janeiru, održan je sastanak o održivom razvoju u Johannesburgu 2002. godine, koji je poznat kao Rio +10, na kojem su raščlanjeni do tada postignuti rezultati o zaštiti okoliša. Deklaracija iz Johannesburga ukazala je na sve do sada učinjene aktivnosti i upozorava na trenutne izazove, prikazuje prednost održivog razvoja i teži usklađivanju lokalnog, društvenog i gospodarskog razvitka.

Rio Earth Summit on Sustainable Development, konferencija koja je održana 2012. godine, poznatija pod imenom Rio +20, trebala bi predstavljati prekretnicu u razvoju čovječanstva. Cilj konferencije je osiguravanje novog političkog opredjeljenja za održivi razvoj, procijeniti napretka i eventualnih nedostataka u provedbi rezultata glavnih summita o održivom razvoju i rješavanju novih izazova. Konferencija se fokusirala na dvije teme;

- Zelena gospodarstva u kontekstu održivog razvoja i iskorjenjivanje siromaštva
- Institucionalni okvir za održivi razvoj¹²

Održivi razvoj prezentira okvire za oblikovanje politike i strategije konstantnog gospodarskog i socijalnog napretka, koji ne nanosi štetu okolišu i prirodnim izvorima koji su bitni za buduće ljudske djelatnosti. Održivi turizam se bazira na ideji da sveopći razvoj ne smije ugrožavati mogućnost budućih generacija da zadovoljavaju svoje potrebe, te trebaju racionalno trošiti neobnovljive izvore i smanjiti dugoročno devastiranje i zagađivanje okoliša. Glavni cilj je osigurati održivo korištenje prirodnih izvora na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Održivi razvoj je proces koji kontinuirano treba unapređivati i razvijati, koji nikada neće završiti na dovoljnoj razini kvalitete. Cjelokupna ideja održivog razvoja

¹¹ Ibid.

¹² Nevenko H.; Okoliš i održivi razvoj; SYNOPSIS d.o.o., Zagreb, 2013.

povezuje različite utjecaje razvoja s neizbježnim utjecajima na okoliš, a ono započinje na uspostavi ravnoteže između ekonomskog rasta, napretkom društva, te brigom za okoliš.

Održivi razvoj ne isključuje ekonomski rast, ali ne smije ugrožavati čovjekovo zdravlje, biljne i životinjske vrste, prirodne procese i prirodna dobra.¹³

Ciljevi održivog razvoja turizma koji proizlaze iz općih ciljeva održivog razvoja podrazumijevaju: ¹⁴

- Pravedni gospodarski razvoj i uravnoteženost gospodarskog razvoja koji je održiv u dužem vremenskom razdoblju, uz konstantno smanjivanje siromaštva i osiguravanje boljeg pristupa egzistencijalnim sredstvima i uslugama,
- Prisustvo svih zainteresiranih strana u procesima odlučivanja kroz dijaloge i stjecanje povjerenja s ciljem razvoja društvenog kapitala,
- Racionalno upravljanje neobnovljivim izvorima i resursima,
- Racionalno upotrebljavanje energije i prirodnih izvora i smanjenje otpada, efikasno sprečavanje i kontrola zagađivanja, te smanjenje ekološkog rizika i unapređivanje sustava obrazovanja i zdravstva s ciljem kvalitetnijeg života i ravnopravnost spolova,
- zaštita kulturnog identiteta, tradicije i nasljeđa.

¹³ Birkić D.; Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, doktorski rad, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija 2016., stranica 111., dostupno na: https://www.bib.irb.hr/934476/download/934476.Birki_D._Odrivi_turistiki_razvoj_priobalne_destinacije_Doktorski_rad.pdf, pristupljeno: 13.01.2022.

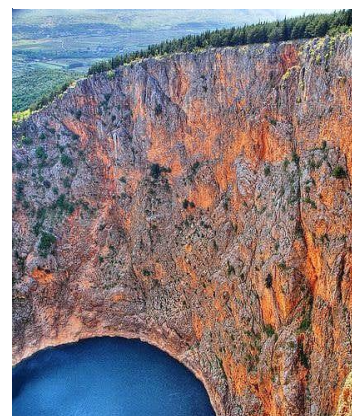
¹⁴ Vukonić, B. : Turizam : budućnost mnogih iluzija, Visoka poslovna škola za turistički i hotelski menadžment Utilus, Plejada, Zagreb, 2011.

3. EKOTURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ

Hrvatska se relativno rano uključila u svjetske trendove zaštite okoliša, jer su hrvatski znanstvenici još u 19.stoljeću počeli razmišljati o zaštiti prirode. U javnost su počeli biti objavljeni stručni časopisi „Hrvatski planinar“, „Priroda“ i drugi koji su naglašavali važnost zaštite prirode. Krajem stoljeća su donešeni prvi zakoni kojima se nastoje zaštititi pojedini prirodni fenomeni. Zanimanje za zaštitom okoliša je postajala sve veća, pa je skladno s tim 1885. godine osnovano Hrvatsko prirodoslovno društvo, a 1893. godine Društvo za uređenje i poljepšavanje Plitvičkih jezera i okolice. Zahvaljujući tim društvima Plitvička jezera, Bijele stijene, Paklenica i Štirovača bivaju proglašeni nacionalnim parkovima, ali na žalost financijska situacija nije dopustila da opstanu kao takavi, pa su službeno postojali samo godinu dana. No situacija se popravila nakon drugog svjetskog rata, kada se zaštita prirode počela razvijati u suvremenom smislu nakon što je donesen Zakon o zaštiti spomenika kulture i prirodnih rijetkosti. Prvi nacionalni parkovi u Hrvatskoj bili su Plitvička jezera i Paklenica, koji su osnovani 1949. godine. Shodno zaštitama svih spomenika, okoliša i drugih bitnih resursa, donesen je i Zakon o zaštiti prirode (aktualan je zakon iz 2003. godine) određuje se devet kategorija prostorne zaštite:¹⁵

- Strogi rezervat – Bijele i Samarske stijene, Hajdučki i Rožanski kukovi
- Nacionalni park – Plitvička jezera, Paklenica, Krka, Mljet, Kornati, Brijuni, Risnjak, Sjeverni Velebit
- Posebni rezervat – šumske vegetacije na Lokrumu, Motovunska šuma, Limski kanal-more, Japetić, ornitološki rezervati na otocima Prviću i Cresu, u moru Cres-Lošinj, Zeleni vir...
- Park prirode – Medvednica, Kopački rit, Papuk, Lonjsko polje, Učka, Telašćica, Vransko jezero, Biokovo, Velebit
- Regionalni park – Moslavačka gora i područje rijeka Mura – Drava
- Značajni krajobraz – Rovinjsko priobalno područje, područje Istarskih toplica, Odransko polje...

Slika 4: Crveno jezero

Izvor: Najbolje u Hrvatskoj.info:
dostupno na: <https://sp-images.summitpost.org/207101.jpg?auto=format&fit=max&h=800&ixlib=php-2.1.1&q=35&s=f5c6b01e73f49ee8d7a9d44f6781c9ed>, pristupljeno: 15.8.2021.

¹⁵ Skupina autora, Hrvatski turizam, plavo bijelo zeleno, Institut za turizam, 2006.

- Spomenik prirode – Modra špilja, Crveno i Modro jezero, Zlatni rat, Varaždinsko groblje...
- Spomenik parkovne arhitekture – Arboretum Opeka, Arboretum Trsteno...

Iako se Hrvatska vrlo rano uključila u trendove o zaštiti okoliša, te ima vrlo visoku razinu očuvanosti prirode, u odnosu na ostatak ekoturističkih tržišta Europe i svijeta je slabo razvijena te nije neka relevantna ekoturistička destinacija. Ima vrlo dobru zavjetrinu i perspektivu, što se tiče prirodnih resursa, ali ekoturizam kao takav od nadležnih nije prepoznat, te je u planu za razvoj do 2020. godine bio na dnu Strategije razvoja hrvatskog turizma.

U Hrvatskoj, ali i u Europi, ekoturizam se isprepliće sa drugim vrstama turizma, posebno sa ruralnim i kulturnim turizmom, koje je usko povezano sa odmorišnim turizmom.

U Hrvatskoj su društveni uvjeti razvoja ekoturizma dosta nepovoljni jer još nema stvarnih ekonomskih poticaja razvoju ekoturizma, a vrlo često niti osnovnih infrastrukturnih preduvjeta, posebice na lokalnoj razini. Jedan od najvažnijih razloga za takvu situaciju je pretjerana orijentacija na primorski odmorišni turizam, koji još uvijek donosi vrlo visoke profite u odnosu na uloženi trud i tako privlači većinu turističkih investicija.¹⁶ Slaba razvijenost kako ekoturizma, tako i ostalih specifičnih oblika turizma, osim odmorišnoga, uzrokovana je činjenicama da nema dovoljno stručnih kadrova koji bi razvijali te vrste turizma, a također ni nosioci turističkih ponuda i nadležni nemaju razvijeno čulo za poboljšanja u tim segmentima. Na žalost hrvatska ponuda turizma se svela na; Sunce, more, nautički turizam, koji su uvelike nosioci hrvatske turističke ponude, zatim u manjem omjeru; zdravstveni, kulturni. Upravo to dokazuje da unatoč očuvanosti prirodnih resursa, raspoloživosti i atraktivnosti ekoturizam u Republici Hrvatskoj je izrazito slabo razvijen i zbog toga nismo pretjerano privlačni potencijalnim ekoturistima. U odnosu na konkurente (Španjolske, Turske, Grčke) imamo izrazitu prednost u pogledu ekološke očuvanosti, koje bi trebalo iskoristiti i početi ulagati napore u unaprijeđenje zaštite okoliša i održivom upravljanju ekoturističke ponude.

¹⁶ Skupina autora, Hrvatski turizam, plavo bijelo zeleno, Institut za turizam, 2006.

3.1. Potencijal razvoja ekoturizma u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska je prirodni biser koji obiluje prirodnim fenomenima kao što su sedrene barijere Plitvičkih jezera, Velebitske stijene, špilje, brojni nacionalni parkovi i parkovi prirode. Također uz prirodne ljepote, Hrvatska ima dugu i bogatu kulturno-povijesnu baštinu. Ljepota krajolika i ekološka očuvanost elementi su kojima se naša država uvelike ističe i ima veliku prednost u odnosu na konkurente iz regije. Osim svega navedenog, turisti ocjenjuju visokim stupnjem zadovoljstva našu ekološku očuvanost, čistoću plaža, ljepotu prirode i krajolika. Lošije ocijenjene stavke koje se turistima ne sviđaju su nedovoljno razvijena infrastruktura za odvajanje otpada, te kante u koje se može razvrstavati otpad u smještajnim jedinicama, zatim prenapučenost pojedinih turističkih destinacija i buka koja se stvara u „špicima“ sezone, koje su posljedica lošeg upravljanja turističkim resursima koje Hrvatska posjeduje.

3.1.1. Mogućnosti razvoja ekoturizma u RH

Mogućnosti razvoja ekoturizma u Hrvatskoj su uglavnom sužene na zaštićena područja, iako se ni tamo ne odvija pravi ekoturizam. Npr. Posjetitelji nacionalnih parkova za smještaje biraju klasične hotele i kampove ili apartmane, takozvani „zimmer frei“, koji se nalaze u sklopu parka

Slika 5: Kopački rit

Izvor: Ministarstvo turizma i sporta: dostupno na : https://sites.google.com/site/baranja2002/_/rsrc/1472868471154/kopacki-rit/8107.jpg?height=300&width=400 (26.8.2021.)

ili u njegovoj neposrednoj blizini. (NP Plitvička jezera, NP Brijuni, NP Mljet). Dok u ostalim nacionalnim parkovima i zaštićenim područjima, koji bi bili ekoturistički zanimljivi uglavnom nema smještaja ili su to u vrlo malom broju; planinarski domovi i skloništa. Postizanje ekoturističkih standarda je otežano, prvenstveno jer smještajem i aktivnostima koje se mogu nuditi uz ekoturističke lokacije, ne vodi lokalno stanovništvo ili lokalna samouprava, nego sami korisnici i članovi planinarskih društava, koji s obzirom na standarde nije spremna plaćati kontrole kvalitete koje imaju vrlo visoku cijenu. Razne aktivnosti koje se nude koje su specifične za ekoturizam, kao što su; vožnja kajakom, rafting, planinarenje, uglavnom vode agencije koje su locirane u većim gradovima ili u inozemstvu. Pravni subjekti lokalnih zajednica bi se vrlo rijetko mogli ubrojati u organizatore turističkih usluga, jer su oni uglavnom vezani na ugostiteljstvo i ruralni turizam, koji je također slabo zastupljen. Osim slikovitosti krajolika Hrvatski ekoturizam nema puno opcija za ponuditi svojim turistima, ali da postoji prostora za napredak i razvoj ekoturizma, postoji. Razvoj ekoturizma u Hrvatskoj bi trebao biti zasnovan na iskorištavanju prirodnih ljepota, koji je vezan uz ruralne prostore i zaštićena područja. Osnovni turistički resurs naše zemlje je Jadransko more, što je uočljivo iz broja turista koji svake godine posjećuju Hrvatsku, a to se posebno može uočiti kada se usporede posjećenosti primorskog i kontinentalnog dijela zemlje. Spajanje odmorišnog turizma sa aktivnim turizmom i ekoturizmom je nužna. Ali nažalost druga bogatstva i posebnosti osim toplog mora, razvedene obale i očuvanih plaža, nisu dovoljno turistički valorizirana, a izuzetno su zanimljive i pogodne za razvoj ekoturizma.

3.1.2. SWOT analiza

Za prepoznavanje ključnih problema izrađena je SWOT analiza koja daje detaljnu analizu snage i slabosti, te prilike i prijetnje hrvatskog ekoturizma.

Tablica 2. SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Ljepota krajolika • Visoka očuvanost prirode • Ekološka raznolikost • Mediteranska klima • Mnoštvo prirodnih ljepota i resursa 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna ekološka educiranost stanovništva • Nedovoljno stručnih kadrova • Neiskorištenost ekoturističkih atrakcija • Nedostatak ekosmještaja

<ul style="list-style-type: none"> • Krški fenomeni • Kulturno povijesna baština • Atraktivnost 	<ul style="list-style-type: none"> • Loša razina upravljanja prostorom • Masovnost turizma • Loše gospodarenje otpadom • Slaba valorizacija prirodnih atrakcija • Potpore za razvijanje ekoturizma
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Izrade plana za razvitak ekoturizma • Razvoj ekoturizma u kontinentalnoj Hrvatskoj • Ispreplitanje ekoturizma sa ostalim oblicima turizma • Poticanje razvoja slabije razvijenih naseljenih područja – ruralnih područja • Veća ulaganja u zaštitu prirode – mogućnost poticaja od EU • Izgradnja ekoprihvatljivih smještaja • Razvoj ostalih specifičnih oblika turizma – potencijalni rast i potražnja za njima • Mogućnost ostvarivanja Hrvatske kao jedne od vodećih ekoturističkih destinacija • Ekoturizam može se odvijati tokom cijele godine • Potražnja za ekoturizmom 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurencija • Zakoni o planovima za budućnost, zaštiti prirode • Nedovoljno razvijena svijest o potrebi očuvanja prirode, • Nedovoljno razvijena infrastruktura

Izvor: Vlastita izrada

Najveća prednost Hrvatske u razvitku ekoturizma je u ljepoti krajolika i očuvanosti prirode i bioraznolikosti. Kojoj uz sve gore navedeno pogoduje mediteranska klima. Hrvatski ekoturizam bi mogao profitirati ukoliko bi se značajnije počeli izrađivati planovi za zaštitu prirode i bioraznolikosti, te uz poticaje europske unije ulagati u njihovu zaštitu i razvijati ruralna područja i kontinentalnu Hrvatsku koja uvelike zaostaje za primorjem.

Nastavno na SWOT analizu gore u tekstu se mogu nadovezati preporuke za razvoj ekoturizma koji preporučuje WTO (World tourist organisation) – „Međunarodno iskustvo i slučaj grčke“ (The Development of Ecoturism);¹⁷

- Ekoturizam mora pridonositi očuvanju i unapređivanju prirodnih područja i održivom razvoju navedenih područja i zajednica,
- Ekoturizam zahtjeva specifičnu politiku, strategiju i program za svaku zemlju, regiju i područje, što znači da svaka zemlja mora razvijati ekoturizam za sebe, bez preuzimanja modela iz drugih zemalja,
- Potrebno je efikasnije koordinirati rad između sudionika u ekoturizmu, tj. Između države, lokalne vlasti, privatnih poduzeća i lokalnog stanovništva,
- Planirati i dizajnirati objekte ekoturizma u skladu sa održivim razvojem, bez negativnog utjecaja na prirodu i okoliš,
- Postojanje pravnih i institucionalnih mehanizama koji će omogućiti uključivanje lokalnog stanovništva u cjelokupni ekoturistički proces,
- U procesu planiranja ekoturističkih aktivnosti potrebno je uključiti troškove mogućih negativnih učinaka ekoturizma, jer ekoturizam treba donositi profit svojim organizatorima,
- Potrebno je razviti sustave kontrole kvalitete ekoturističkih objekata na regionalnoj i na europskoj razini,
- Edukacija svih sudionika, kao što su menadžeri, zaposlenici, lokalno stanovništvo, koji su izloženi kontaktu s turistima, ona je ključna za razvoj ekoturizma,
- Ekoturistima je potrebno pružiti detaljne informacije, uključujući podatke o flori, fauni, geologiji i ekosistemu koji posjećuju, kao i podatke o smještaju i aktivnostima koji ih očekuju.

¹⁷ Skupina autora, Hrvatski turizam, plavo bijelo zeleno, Institut za turizam, 2006.

4. ODRŽIVI RAZVOJ I EKOTURIZAM U NACIONALNOM PARKU PLITVIČKA JEZERA

Plitvička jezera ubrajaju se u svjetske raritete, a zbog svojih estetskih karakteristika predstavljaju atrakciju visokog stupnja privlačnosti. Područje Plitvičkih jezera proglašeno je nacionalnim parkom 8. travnja 1949. godine, koje je time postalo prvim nacionalnim parkom u Hrvatskoj i od tada se ubraja u najljepše prirodne znamenitosti Europe. Koliko se vrijednosti nacionalnog parka Plitvička jezera prepoznaju u svijetu i koliko su Plitvička jezera zapravo značajan prirodni fenomen, pokazuje i to da je Nacionalni park Plitvička jezera upisan na UNESCO-v popis svjetske baštine 1979. godine, pod ukupnom površinom od 19,462 ha, koja je bila tadašnja površina Nacionalnog parka. 1997. godine područje Nacionalnog parka je prošireno na današnju površinu od 29,630 ha, zbog obuhvaćanja slivnog područja.

Prema zakonu o zaštiti prirode (članak 113.), donesen je pravilnik po kojem se definira pojam Nacionalnog parka i smjernice za zaštitu;¹⁸

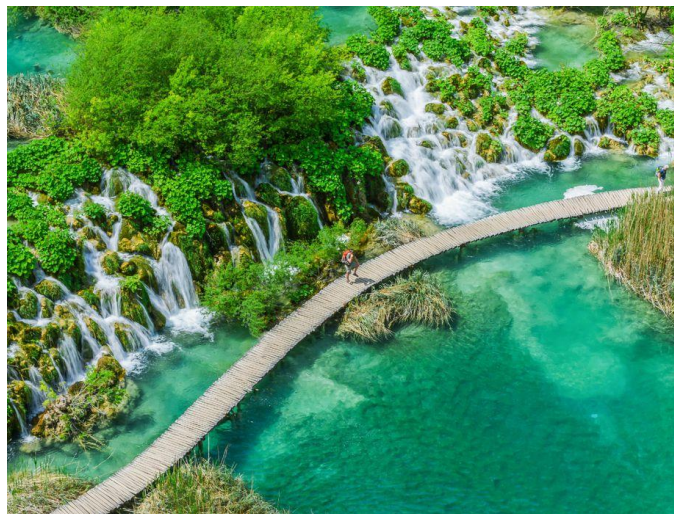
- Nacionalni park je prostrano, pretežno neizmijenjeno područje kopna i/ili mora iznimnih i višestrukih prirodnih vrijednosti koje obuhvaća jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekostustava, a prvenstveno je namijenjen očuvanju izvornih prirodnih i krajobraznih vrijednosti,
- Nacionalni park ima i znanstvenu, kulturnu, odgojno obrazovnu te rekreativnu namjenu,
- U nacionalnom parku su dopušteni zahvati i djelatnosti kojima se ne ugrožava izvornost prirode,
- U nacionalnom parku je zabranjena gospodarska uporaba prirodnih dobara,
- Iznimno od stavka 4. ovoga članka, može se dopustiti obavljanje ugostiteljsko-turističkih i rekreacijskih djelatnosti koje su u ulozi posjećivanja te obavljanje drugih djelatnosti sukladno pravilniku iz članka 142. ovoga zakona.

¹⁸ Zakon o zaštiti prirode, dostupno na: <https://zakon.hr/z/403/Zakon-o-za%C5%A1titi-prirode>, pristupljeno: 01.09.2021.

4.1. Obilježja Nacionalnog parka Plitvička jezera

Nacionalni park Plitvička jezera nalazi se u Gorskoj Hrvatskoj, točnije između planinskog lanca Male Kapele na zapadu i sjeverozapadu i Ličke, te Plješivice na jugoistoku. Većim dijelom se nalazi na području Ličko-senjske (90,7%), a manjim na području Karlovačke županije (9,3%). Plitvička jezera se sastoje od 16 međusobno povezanih jezera.

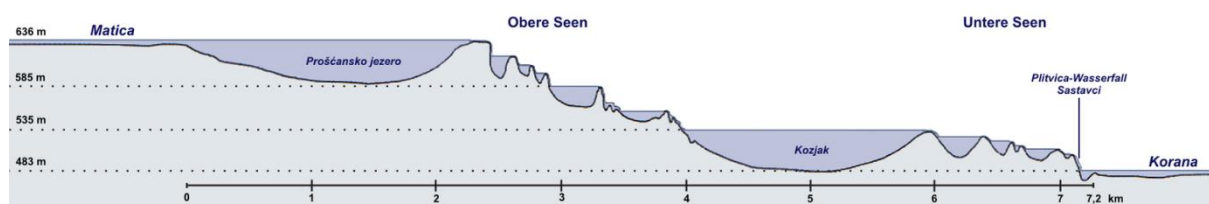
Slika 6: Plitvička jezera

Izvor: Pun kufer, dostupno na: <https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/putovanja/prepolovljene-cijene-karata-travanj-je-idealno-mjesec-za-posjet-plitvickim-jezerima---647230.html>, pristupljeno: 15.02.2022.

Gornjih jezera ima ukupno 12, dok donjih jezera ima četiri i procjenjuje se da su stara oko desetak tisuća godina. Najviše je Prošćansko jezero koje se nalazi na nadmorskoj visini od 693 metara, a najniže je Novakovića Brod koje se nalazi na 503 metara nadmorske visine, koje je ujedno i najmanje jezero. Ispod Novakovića Broda nalaze se Sastavci, kojima započinje rijeka Korana. Gornja jezera nastaju stvaranjem sedra i karakteristična su zbog šume, dok do nastanka donjih jezera dolazi urušavanjem svodova iznad podzemnih šupljina koja su izražena kršom sa strmim obalama. Nacionalni park također broji 36 špilja i ponora, a u blizini jezera se nalaze njih čak 20 od kojih su neke tek u nastanku.

Slika 7: Presjek Plitvičkih jezera

Izvor: Wikipedia, dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Nacionalni_park_Plitvi%C4%8Dka_jezera, pristupljeno: 09.02.2022.

Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, Plitvička jezera su proglašena prvim nacionalnim parkom u Republici Hrvatskoj, te su također Plitvička jezera bila među prvima uvrštena na UNESCO-v popis svjetske baštine. Među brojnim kriterijima jedinstvene univerzalne vrijednosti zbog kojeg su Plitvice bile odabrane je to što područje iznimne prirodne ljepote i estetske važnosti ili područje sadrži izniman prirodni fenomen.

Najupečatljiviji element iznimnih prirodnih ljepota Plitvica i estetskih važnosti jesu prirodni krajobrazi unutar gustog šumskog kompleksa i dinamičnog planinskog reljefa, a to su 16 modro-zelenih jezera koji su spojeni slapovima različitih oblika koji se prelijevaju preko sedrenih barijera obraslih u mahovinu.¹⁹

Slika 8: Slapovi Plitvičkih jezera

Izvor: Plitvičke doline, dostupno na: https://th.bing.com/th/id/OIP.2H1RU_mVagO5OV3lTOFMXwHaHa?pid=ImgDet&rs=1, pristupljeno: 16.02.2022.

¹⁹ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028., dostupno na: <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2019/10/Plan-upravljanja-NP-Plitvi%C4%8Dka-jezera.pdf>, pristupljeno: 16.03.2022.

Detaljnije raščlanjivanje ukazuje na različitost Gornjih i Donjih jezera. Gornja su jezera razvedenija i prostranija s blaže položenim obalama u usporedbi sa Donjim jezerima, koja su usječena u uski kanjon kanjon strmih padina i litica. Raščlanjivanje se može nastaviti pojedinačno na svako jezero i slap. Uz južnu obalu Prošćanskog jezera se nalazi močvarno stanište i cret, koje je krajobrazno vrlo različito od drugih Gornjih jezera. U kanjonu Korane, koji je zadnji kanjon u sastavu Donjih jezera i znatno je uži i naglašenije usječen, odvija se najmlađi proces ujezeravanja u parku, te se stvara veći broj manjih i plićih jezera.

4.1.1. Prostorni položaj i prometna povezanost

Nacionalni Park Plitvička jezera smještena su u Gorskoj Hrvatskoj, na granici Like, između masiva Male Kapele na sjeverozapadu i Ličke Plješivice na jugoistoku, na prosječnoj visini od 600 m n/v. Administrativno se park najvećim dijelom (91%) nalazi na području općina Plitvička jezera i Vrhovine, unutar Ličko-senjske županije, a manjim dijelom (9%) na području općine Rakovica i Saborsko, unutar Karlovačke županije, u graničnom području Republike Hrvatske, prema Bosni i Hercegovini.²⁰

Slika 9: Položaj NP Plitvička jezera

Izvor: Hotel mirni kutak, dostupno na: <http://hotel-mirni-kutak.hr/izleti/plitvicka-jezera/>, pristupljeno: 13.03.2022.

²⁰ Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028., dostupno na: <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2019/10/Plan-upravljanja-NP-Plitvi%C4%8Dka-jezera.pdf>, pristupljeno: 16.03.2022.

Park je prometno povezan državnom cestom koja spaja kontinentalnu Hrvatsku i Dalmaciju, te manje prometnim državnim cestama koje povezuju sjever i Gorski kotar. Obije prometnice su i glavni spojevi na autocestu A1 koja prolazi sjeverozapadno od parka. Zbog svog položaja i dobre povezanosti, park je lako dostupan i iz smjera Zagreba, te velikog dijela obalnog prostora od Kvarnera do Dalmacije.

4.1.2. Kulturna baština NP Plitvička jezera

Na području Nacionalnog parka Plitvička jezera postoje različite kulturno povijesne znamenitosti koje svjedoče o postanku i razvoju područja. Ratovi koji su bili učestali i pogodili područje nacionalnog parka znatno su utjecali na očuvanost materijalne i nematerijalne kulturne baštine, koji kao posljedica nisu ostavili mnogo toga u naslijeđe budućim naraštajima.

Područje parka obiluje sa dvadesetak arheoloških lokaliteta, koji su pretežno dio prapovijesnih i srednjovjekovnih gradinskih naselja na uzvišenjima, pećina i fortifikacijske arhitekture sa nekoliko burgova, koji na žalost nisu značajno istraživani niti prezentirani u turističke svrhe, pa se za njihovo postojanje slabo zna. Među njima se ističe Krčingrad, koji je najbolje istražen, među svim lokalitetima, nalazi se na poluotoku između Gradinskog jezera i jezera Kozjak. Također, unutar parka nalaze se i objekti moderne arhitekture, kao npr; Restoran Kozjak, koji je izgrađen 1949. godine, koji je u svoje vrijeme smatran arhitektonskim remek djelom, te Hotel Plitvice, koji je u svoje vrijeme bio prvim najviše rangiranim hotelom izgrađen u Hrvatskoj iza

Slika 10: Lugarnica

Izvor: NP Plitvička jezera, dostupno na: <https://www.google.hr/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fnp-plitvicka-jezera.hr%2Fprirodna-i-kulturna-bastina%2F>, pristupljeno: 17.03.2022.

Slika 5: Hotel Plitvice

Izvor: NP Plitvička jezera, dostupno na: https://encryptedtbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTOosIXS7SIwuLbJrU_dSIBDz5Kxs0A8YKj1O&usqp=CAU, pristupljeno: 17.03.2022.

2. svjetskog rata. Među vrijednijim arhitektonskim objektima u parku su tri lugarnice, koje je osmislio poznati hrvatski arhitekt Ivan Vitić, a dvije lugarnice su zaštićena kulturna dobra. Među zaštićenim kulturnim dobrima je Vila Izvor, koja je izgrađena 1953. godine kao rezidencijalni objekt, te zgrada nekadašnjeg restorana društvene prehrane, četiri stambene zgrade za smještaj djelatnika nacionalnog parka, koje je projektirao arhitekt Lavoslav Horvat.

Također valja spomenuti mlin i pilanu koji se nalaze u selu Korana, na sjevernom rubu Nacionalnog parka Plitvička jezera. Oni predstavljaju jedan od rijetkih primjera sačuvanog narodnog graditeljstva i iskorištavanja energetskeg potencijala vode. Dio toka rijeke Korane preusmjeren je na mlin koji je mljeo žitarice. Stanovnici okolnih naselja su imali red, odnosno određeni dan u tjednu kada su mogli mljeti žito. Mlin je bio oštećen u vrijeme Domovinskog rata, ali je obnovljen 2002. godine u svrhu turističke promocije. Pilana, koja se nalazi pedesetak metara dalje od mlina, koristi snagu vode za piljenje daske i gredi. Pilana i mlin su zaštićeno kulturno dobro.

Područje Plitvica, ali i Like posjeduje bogatu nematerijalnu kulturnu baštinu, koja je iskazana kroz razne tradicionalne djelatnosti, nošnje, običaje izrada tradicionalnih ličkih predmeta, pjesme i plesove, gastronomiju, priče i legende. Tradicionalna poljoprivreda je najprisutnija i najrasprostranjenija, koju slijedi prerada poljoprivrednih proizvoda, kao što su proizvodnja raznih sireva, lička rakija, obrade drveta i izrada drvenih predmeta, te niz drugih tradicionalnih djelatnosti.

Slika 12: Ličko kolo

Izvor: Facebook, dostupno na: <https://www.google.hr/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Ffloo>, pristupljeno: 18.03.2022.

Slika 6: Tradicionalni lički predmeti

Izvor: GS Press, dostupno na: <https://www.google.hr/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fwww.gspres.net%2Fwp->, pristupljeno: 18.03.2022.

4.1.3. Aktivnosti na području Nacionalnog parka Plitvička jezera

Trendovi putovanja su se znatno promijenili nakon 2020. godine i pandemijske krize koja je zahvatila cijelu planetu. Nakon mjeseci ostajanja u svojim domovima, uskraćenosti kontakta među najbližima, slobode kretanja i putovanja na koju je narod navikao, pojavila se žudnja za boravkom na otvorenom prostoru, stoga trendovi putovanja i boravka naginju prema prirodi, očuvanosti prirode. „Travel trend report“ je objavio nove trendove u turizmu nakon 2020. godine;

-jača se ekoturizam u kojem turisti pažljivije biraju hotele i smještaje koji čim više brinu o očuvanju planete,

-zdravstveni turizam – wellness, populacija će početi više brinuti o vlastitom zdravlju,

-turizam u divljini – boravak na otvorenom prostoru,

-co-working camps – trend koji je nastao iz povećanog rada od kuće ili nekog drugog mjesta,

-nomadski turizam – fokus je na putovanju, a ne na samom odredištu. Povećava se izbor automobila i kampera kao sredstvo putovanja, za razliku od dosadašnjeg avio prijevoza koji je bio najzastupljeniji,

-autentični turizam – turisti žele otkrivati nepoznato, izbjegavaju „sterilna“ odredišta

Iz gore navedenih trendova može se iščitati da turisti teže što aktivnijem odmoru koji se bazira na boravku na otvorenome i istraživanju nepoznatoga, koji posredno ili neposredno može utjecati na njihovo zdravlje i očuvanje prirode.

U sklopu NP Plitvička jezera postoje razni objekti i atrakcije koji zadovoljavaju potrebe i novonastale trendove. Stoga je uprava parka razvila plan za 2021. godinu u koju su uključeni razni paketi/aranžmani, koji su posvećeni različitim segmentima i doživljajima. Obiteljski paketi, romantični paket, hike & taste, adrenalinski paketi, posjet mlinu i pilani u selu Korana. U tim paketima posjetitelji mogu iskusiti jahanje, vožnju kajakom na rijeci Gackoj i Mrežnici, posjet Baraćevoj špilji, biciklirati uređenim stazama, osjetiti dašak adrenalina u adrenalinskom parku Rizvan city, naravno uz sve doživljaje turistima se u paketima nudi smještaj od najmanje jednog noćenja sa polupansionom.

Osim svih tih popratnih aktivnosti u sklopu NP Plitvička jezera, sami Nacionalni park nudi osam kružnih obilazaka jezerske zone (četiri obilaska za posjetitelje koji ulaze na ulaz 1, te

četiri obilaska za posjetitelje koji ulaze na ulaz 2) i četiri planinske staze. Turisti mogu sami birati hoće li obilaziti park duljim ili kraćim stazama. Kraći traju 2-6 sati, te obuhvaćaju staze duljine 3 km, do čak 9 km. Dok obilasci duljim stazama broje nešto više od 18 km, te traju 6-8 sati. Uz pješačke/planinarske obilaske, posjetitelji uz ulaznicu imaju uključenu vožnju elektrobrodom i panoramskim vlakom.

Turistička ponuda Nacionalnog parka ima razne sportsko-rekreacijske ponude, kao što su Plitvički maraton, koje se

Slika 14: Plitvički maraton

održava svake godine u lipnju, gdje sudionici mogu birati između maratona, polu maratona i utrke na 10 km, skijanje, koje se nalazi nedaleko od Ulaza 1, u naselju Mukinje. Skijalište je opremljeno vučnicom i sa nekoliko skijaških staza ukupne duljine od oko 400 metara. Posjetitelji imaju mogućnost najma opreme.

Izvor: AK Plitvice, dostupno na: <https://www.akplitvice.hr/wp-content/uploads/2021/07/corak-768x576.jpg>, pristupljeno: 20.03.2022.

S obzirom da su Plitvička jezera zaštićeno prirodno područje, posjetitelji moraju poštivati određena pravila tijekom svog boravka u parku. Posjetiteljima su zabranjene interakcije sa životinjama, kao što je hranjenje, uznemiravanje, te pećanje, a također ne smiju uvoditi pse bez povodca. Zabranjeno je oštećivanje drveća i branje cvijeća i biljaka. Što se tiče dodatnih aktivnosti, kao što su vožnja bicikla, plivanje/kupanje u jezerima, te kampiranje, one su također zabranjene. Posjetitelji se moraju pridržavati označenih staza te se ne smiju kretati van njih, ne smiju proizvoditi glasne zvukove, oštećivati stijene, niti paliti vatru. Smeće moraju odlagati na za to predviđena mjesta. A mnogi događaji koji se organiziraju u samom Nacionalnom parku i njegovoj okolini, održavaju se s ciljem informiranja o važnosti očuvanja bioraznolikosti.

Svakako valja napomenuti i aplikaciju koja je osmišljena za posjetitelje NP Plitvička jezera, koja posjetiteljima na dlanu nudi plan obilaska parka, te obilazak atrakcija koje se nalaze u sklopu parka i okolo njega. Uz obilaske i atrakcije, na aplikaciji se nalazi i popis ugostiteljskih objekata, restorana i hotelskog smještaja. Također nude se i dodatni popusti na aktivnosti (popust se ostvaruje pokazivanjem kupljene karte za ulazak u NP Plitvička jezera na recepciji,

te se dobiva letak sa popustima. Letci se nalaze i u restoranima Nacionalnog parka, hotelima), koje promoviraju Liku kao atraktivnu destinaciju. Popusti se promoviraju preko društvenih mreža (Facebook i Instagram) i aktivni su za vrijeme ljetnih mjeseci.

4.2. Problematika masovnog turizma u NP Plitvička jezera

Masovni turizam je problem ne samo Hrvatskoj i Nacionalnom parku Plitvička jezera, nego i cijelome svijetu u destinacijama u kojima se odvija turizam i gdje postoji veća koncentracija ljudi koji su se odlučili na putovanje u destinaciju radi prirodnih ljepota, zabave, odmora i sl. U Nacionalnom parku Plitvička jezera se javljaju problemi u pogledu očuvanja okoliša, ali i mijenjanja načina života lokalnog stanovništva, kulturi, rastu cijena, radi što većeg ostvarivanja profita za vrijeme sezone. Hrvatska zadnjih desetljeća postaje sve privlačnija i popularnija destinacija, naročito zbog pojave društvenih medija preko kojih se šalju slike u svijet sa prirodnim ljepotama, arhitekturom, koje uvelike privlače turiste, zatim snimanja popularne serije „Game of thrones“, u kojoj su se istaknuli Dubrovnik, Split i Šibenik. Hrvatski turizam, na žalost, svodi se uvelike samo na period za ljetnih mjeseci, u kojem turisti biraju Jadran kao svoju zadnju destinaciju na svom putovanju. Velika većina turista u Hrvatsku dolazi automobilom, a oni koji dođu avio-prijevozom, uglavnom iznajme auto pri dolasku na aerodrom, te s njim dolaze do svoje destinacije. U prethodnom poglavlju je spominjana vrlo dobra prometna povezanost Nacionalnog parka Plitvička jezera sa Jadranom, te kopnenim dijelom Hrvatske, pa se velika većina turista koji dolaze vlastitim prijevozom, odluči na izlet u NP Plitvička jezera, bilo to jednodnevni ili više dana. Kako na Jadranu imamo veliku koncentraciju turista u određenim destinacijama, tako se i u Plitvicama dešava isto. Koliko god veliki broj turista značio Hrvatskom turizmu i državnom proračunu, masovnost turista daje negativnu sliku o samim lokalitetima, te se gubi autentičnost i tradicijska vrijednost, te postoji mogućnost da se naruši ravnoteža prirodne i kulturne baštine, koja je zaštićena i prepoznatljiva u svijetu.

Nacionalni park Plitvička jezera suočava se sa problemom velike koncentracije turista u samom parku i oko njega, to jest masovni turizam, ugrožava ekološku sliku i vrijednost samih Plitvičkih jezera. Kako se budemo ponašali danas prema okolišu, to će se odraziti na budućnost. Ljudsko korištenje i boravak u parku može nepovratno oštetiti sve ono što Plitvice čini turistički

atraktivnom destinacijom. Zato je vrlo važno održivo razvijati turizam, te pokušati u što većoj mjeri očuvati za buduće naraštaje sve ono u čemu danas uživamo.

4.2.1. Održivo upravljanje Nacionalnim parkom Plitvička jezera

Uprava Nacionalnog parka Plitvička jezera je razvila planove upravljanja parkom, prvi plan upravljanja je donesen 2007. godine, koji je ujedno bio jedan od prvih planova upravljanja parkovima u Hrvatskoj. Aktualni plan upravljanja je na snazi od 2019. godine i vrijedi do 2028. Nužno je kao prioritet provoditi smjernice koje su zadane od strane UNESCO-a, sa ciljem zadržavanja NP Plitvičkih jezera na listi svjetske baštine.

S obzirom na povećani rast posjetitelja kroz protekla razdoblja, te sve većom potražnjom za smještajnim kapacitetima u okruženju Nacionalnog parka, koje dovodi do onečišćenja, velikih gužvi i čekanja u redovima na kupnju ulaznice za ulaz u park, te rizika ugroze flore i faune u Nacionalnom parku, trebalo bi se usmjeriti prema specifičnim oblicima turizma, koji bi zadovoljili veći spektar turista i dovelo bi do kvalitetnije i raznolikije ponude kako u Plitvicama, tako i u okruženju, te bi se rasteretio Nacionalni park i usmjerio turiste na druge lokalitete i atrakcije. Prema institutu za turizam TOMAS, motivacija za dolaskom turista u Hrvatsku prednjače; opuštanje, nova iskustva i gastronomija. Razgledavanje prirodnih ljepota se nalazi na četvrtom mjestu, zatim slijede zabava, rekreacija, kulturna baština i događaji. Na tome se turistička ponuda Nacionalnog parka Plitvička jezera može temeljiti i skrenuti zanimanje sa isključivo prirodnih atrakcija. Svakako bi pridonijelo lokalnom razvitku manjih OPG-ova, gastronomske ponude i općenito održivom razvoju lokalne zajednice.

Prema preporukama u planu upravljanja Nacionalnog parka Plitvička jezera, pojam ekoturizma nije još dovoljno poznat, te osnovna skupina kojoj je potrebno približiti koncept i načela ekoturizma su prvenstveno djelatnici Nacionalnog parka Plitvička jezera. Oni bi uz menadžment Parka trebali poslužiti kao svojevrsni stožer koji bi djelovao po načelima ekoturizma u cilju senzibilizacije ostalih sudionika prostora i samih posjetitelja u pravcu Plitvičkih jezera kao svjetski poznate eko-destinacije. Sa tim ciljem bi trebalo provesti određene radionice, barem na mjesečnom nivou kako bi se obuhvatili svi zaposleni. Za unaprjeđenje je potrebno angažirati sve sudionike u multi-discipliniranom angažmanu koji bi obuhvatili podružja zaštite i turističkog održivog razvoja. Prilikom prihvaćanja načela ekoturizma, jedna od najvažnijih mjera je edukacija koja će sukladno viziji Nacionalnog parka imati ključnu

funkciju u afirmaciji i promicanju prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka kao jedinstvenog zaštićenog područja.

4.2.2. Zone zaštite u Nacionalnom parku Plitvička jezera

Plitvička jezera su u cijelosti zaštićena zona, koja je podijeljena na šira i uža zaštićena područja, pa se prema tome određuju i stupnjevi zaštite. U Nacionalnom parku postoje tri zone zaštite –

- zona stroge zaštite (podrazumijeva prostore visoke prirodne vrijednosti),
- zona aktivne zaštite (način upravljanja u kojem bi se očuvala prirodna vrijednost),
- zona korištenja (niska prirodna vrijednost).²¹

Zone stroge zaštite se dijeli na dvije zone; zona najstrože zaštite i zona vrlo stroge zaštite. U zoni najstrože zaštite se obuhvaća područje koje ima visoku biološku i krajobraznu raznolikost, koja zahtjeva posebno čuvanje. Znanstvena istraživanja su dozvoljena u tim područjima, dok posjetiteljima ulaz u područja stroge zaštite je zabranjen. Područje vrlo stroge zaštite je uglavnom šumski dio parka, koji unutar tog prostora ima obilježene staze i putove koje mogu koristiti posjetitelji, ali uz stručnog vodiča parka.

Zona aktivne zaštite se dijeli na zonu aktivne zaštite staništa i zonu aktivne zaštite šumskih ekoloških sustava. Zona aktivne zaštite staništa uglavnom obuhvaća travnjake koje je potrebno održavati. Područja koja su obuhvaćena u ovoj zoni su; Vrela, Čuić krčevina, Homoljačko polje, Rudanovci i ostale travnjake. Istraživanja su dopuštena na navedenim površinama, dok se o košnji i ispaši stoke brine lokalna zajednica. Područja aktivne zaštite šumskih ekoloških sustava uključuju degradirane i gospodarene šume, tu pripadaju Brezovačko polje i Kosa. Na ovim područjima su dopuštena znanstvena istraživanja, nadzor, praćenje voda i slično. Posjetiteljima je na ovom području omogućeno kretanje uz stručnog vodiča.

Zona korištenja se dijeli na; zonu naselja, zonu rekreacije i turističke infrastrukture. Zona naselja uključuje sva sela i zaseoke koji okružuju NP Plitvička jezera. U zoni naselja, ali i u ostalim zonama koje uključuju zonu korištenja, dopuštena su istraživanja i praćenja stanja, ali i druge aktivnosti. Zona rekreacije i turističke infrastrukture obuhvaća kao što i samo ime govori, turističko-rekreativne, prirodne, kulturne vrijednosti. Aktivnosti koje su dozvoljene u

²¹ Plan upravljanja Nacionalnim parkom Plitvička jezera 2019.-2028. – dostupno na: <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2019/10/Plan-upravljanja-NP-Plitvi%C4%8Dka-jezera.pdf>, pristupljeno: 16.03.2022.

ovoj zoni su; grupna ili individualna posjeta, rekreacija, zaštita i očuvanje kulturne baštine i slično. Ne postoji ograničenje za posjećivanje i rekreiranje u ovoj zoni, ali se pravila ponašanja moraju strogo poštovati.

4.3. Razvoj i umrežavanje ekoturističke ponude

Područje Nacionalnog parka Plitvička jezera i njegova uža okolica dominantna su izletnička destinacija u koju posjetitelji dolaze vidjeti jezera i nakon toga nastavljaju dalje u svom putovanju. Pored posjete parku, koji se ubraja u svjetski poznate destinacije, u području nema dovoljno atraktivne, raznolike, bogate ponude dodatnih sadržaja i doživljaja koji bi zadržali turiste. Od ukupnog broja posjetitelja parka, manje od 30% ih prenoći na području parka.²²

Ono što zabrinjava i narušava ekoturističku ponudu parka je veliki porast izgradnje smještajnih kapaciteta, koji izvorni prirodni i tradicionalni kulturni krajolik pretvara u prostor koji nije primjeren zaštićenom području. Često se gradi na najvrjednijim lokalitetima, bez osigurane vodoopskrbe i odvodnje. Potrebno je svakako napomenuti kako s obzirom na broj posjetitelja koji se odlučuju na noćenje, trenutni dostupni kapaciteti u potpunosti zadovoljavaju potražnju. To znači da dio kapaciteta neće biti popunjen čak ni tijekom „špice“ sezone. Smatra se kako daljnji porast može degradirati prostor i vrijednost područja, te smanjiti profitabilnost svima koji već pružaju usluge smještaja na području Parka. Svakako bitno je naglasiti kako razvoj atraktivne dodatne turističke ponude može osigurati da veći broj turista se odluči duže ostati u ovoj destinaciji, što bi osiguralo veću popunjenost i profitabilnost čak i sa manjim brojem dnevnih posjeta. Navedena činjenica nije dovoljno prepoznata, te interes za dodatnom gradnjom smještajnih kapaciteta ne posustaje, a trend razvoja nove turističke ponude ga ne prati.

Zajednička vizija za razvoj Plitvičkih jezera kao ekoturističke destinacije bi trebala maksimizirati prihode lokalne ekonomije, razvijati i širiti ponudu doživljaja, koja je temeljena na osviještenoj, očuvanoj i inovativno korištenoj baštini, a ne težiti samo razvoju smještaja i većem broju gostiju. Lokalno stanovništvo je glavni nositelj razvoja, a ujedno bi trebali biti čuvari i korisnici baštine. Ovakav je razvoj u koji se ubraja tradicionalna poljoprivreda i sve druge djelatnosti kojima se promiče vrijednost područja, omogućuje očuvanje cjelokupne

²² Plan upravljanja Nacionalni park Plitvička jezera 2019.-2028., dostupno na: <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2019/10/Plan-upravljanja-NP-Plitvi%C4%8Dka-jezera.pdf>, pristupljeno: 16.03.2022.

baštine, pospješuje zaposlenost, povećanje kapitala i zadržavanje istog u lokalnom području, te kvalitetniji život lokalnog stanovništva, veća razina lokalne samo održivosti i dugoročne održivosti i sigurnosti.²³

Turizam je u području Nacionalnog parka Plitvička jezera ustaljena djelatnost i veliki broj stanovništva ima nekakav doticaj sa pružanjem turističkih usluga, koji i dalje ulažu velike napore ne bi li unaprijedili vlastitu ponudu. Uglavnom se to odnosi na uređivanje objekata i njegovog okoliša, koji su s obzirom na ulaganje relativno visoke kvalitete. Lokalno stanovništvo prepoznaje manjak dodatne turističke ponude i rekreacije koje bi turistima upotpunilo boravak, pa se u okolini parka sve više pojavljuju ponude koje nude jahanje, vožnje biciklom, safari, adrenalin parkovi i sl. Veliki dio parka, ali i okolnih područja su i dalje ne narušeni i moguće ih je takvima i očuvati.

U naseljima koja se nalaze na području Nacionalnog Parka postoje preduvjeti za razvoj i doživljaj izvorne tradicije i načina života, koje se može ukomponirati u turističku ponudu u suradnji s lokalnim stanovništvom i na taj način posjetiteljima prezentirati ovo područje kroz autentične tradicije i vrijednosti. U širem području koje obuhvaća cijelu Liku, postoji velika količina atrakcija i turističke ponude, koja bi ako se umreži i zajedničkim snagama promovira, mogla biti dovoljan razlog da se turisti odluče na boravak od više dana.²⁴

Vizija razvoja Plitvičkih jezera kao ekodestinicije jača promociju i izražava opcije za turistički razvoj regije. Vizija podrazumijeva bolju koordiniranost svih sudionika oko te vizije, poticanje daljnjeg razvoja ponude pustolovnog, agro, gastro, kulturnog, eko turizma, koja svoju atraktivnost temelji na ponudi autentičnog doživljaja svih vrijednosti područja, korištenje Plitvičkih jezera kao glavnog atraktora, a pri tome učinkovito zaustavljanje daljnjeg rasta smještajnih kapaciteta i turistifikacije područja.²⁵ Sve navedeno može u velikoj mjeri doprinijeti bržem razvoju šireg područja u smjeru prepoznatljive ekoturističke destinacije.

²³ Plan upravljanja Nacionalni park Plitvička jezera 2019.-2028., dostupno na: <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2019/10/Plan-upravljanja-NP-Plitvi%C4%8Dka-jezera.pdf>, pristupljeno: 16.03.2022.

²⁴ Ibidm.

²⁵ Ibidm.

5. ZAKLJUČAK

Ekoturizam predstavlja brzorastuću tržišnu nišu u okviru šire industrije putovanja, te ima mogućnosti da bude važno sredstvo održivog razvoja. U području ekoturizma posluje se različito od ostalih segmenata turizma, zbog toga što se na ekoturizam gleda kroz održivi razvoj i zaštitu prirode, te obrazovanje posjetitelja o održivosti i stvaranje koristi za lokalno stanovništvo.²⁶ Svijet se nažalost suočava sa masovnim uništavanjem i onečišćenjem, a turisti, posebno ekoturisti, postaju svjesni prirodnih bogatstva, te putuju kako bi zaštitili prirodu. Ekoturisti smatraju sami sebe odgovornim za zaštitu prirodnih resursa, te u skladu s tim pokušavaju čim više smanjiti otpad i ostvariti ravnotežu u ekosustavu. Ekoturisti troše puno više od ostalih „običnih“ turista, što je odlično za povećanje prihoda u lokalnim zajednicama.

Hrvatska je zemlja koja je izrazito bogata, kako prirodnim ljepotama, tako i kulturnom baštinom, a prirodna ljepota, odnosno bogatstva su izrazito bitna, jer se ekoturizam zapravo bazira na njima. U radu se razmatrala održivost razvoja ekoturizma na primjeru Nacionalnog parka Plitvička jezera. Može se reći kako su u Nacionalnom parku postavljeni temelji za uvođenje koncepta ekoturizma u okviru upravljanja samim parkom. Osnovna preporuka prije svega je edukacija svih sudionika prostora Nacionalnog parka o načelima ekoturizma. Na taj bi se način svim posjetiteljima NP Plitvička jezera omogućio kvalitetan turistički doživljaj uz naglašavanje i promicanje prirodnih i kulturnih vrijednosti parka. Ekoturizam svojim mjerama može doprinijeti u održivom razvoju turizma, ali s druge strane može ga i unazaditi, odnosno devastirati prirodu, zato je potrebno uvesti određene mjere zaštite kako ne bi došlo do uništenja prirode.

U radu smo zaključili da su Plitvička jezera na dobrom putu ka održivom razvoju, te s time privlače i veliki broj ekološki osviještenih turista, ali i tradicionalnih turista koji prate trendove u putovanjima, koji prevladavaju među posjetiteljima Nacionalnog parka. Posljedica većine tradicionalnih turista koji teže komforu, javlja se povećani interes investitora i poduzetnika koji žele iskoristiti atraktivnost Nacionalnog parka u svoju korist i ostvariti ekonomsku dobit, dolazi do problema masovne izgradnje smještajnih objekata koji zagušuju prostor i onečišćuju prostor u okolici Nacionalnog parka. Ipak u koheziji lokalne zajednice i uprave parka, te uz neprestani nadzor i ulaganja, Plitvička jezera će ostati netaknuti biser Hrvatskog prirodnog bogatstva.

²⁶ Plan upravljanja Nacionalni park Plitvička jezera 2019.-2028., dostupno na: <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2019/10/Plan-upravljanja-NP-Plitvi%C4%8Dka-jezera.pdf>, pristupljeno: 16.03.2022.

POPIS LITERATURE

KNJIGE I RADOVI

- Skupina autora: Hrvatski turizam – plavo, bijelo, crveno, Zagreb, 2006.
- Marinović-Uzelac A.: Prostorno planiranje, Zagreb, 2001.
- Bartoluci M.: Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva, Zagreb, 2013.
- Pirjevec B.: Ekonomska obilježja turizma, Zagreb, 1998.
- Bilen M.: Turizam i okoliš, Zagreb, 2011.
- Muller H.: Turizam i ekologija, Zagreb, 2004.
- Alfier D.: Zaštita prirode u razvijanju turizma, Zagreb, 2010.
- Marković Vukadin I.: Problemi i mogućnosti održivoga upravljanja zaštićenim prirodnim područjima: primjer Nacionalnoga parka Plitvička jezera, Zagreb, 2015.
- Plan upravljanja Nacionalnim parkom Plitvička jezera 2019.-2028., Plitvička jezera, 2018.
- Skupina autora: Održivi razvoj turizma, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za turistički i hotelski menadžment Opatija, Rijeka, 2005.
- Nacionalni park Plitvička jezera, Akcijski plan: prezentacija, promocija i sustav posjećivanja, Plitvička jezera, 2007.
- Dragičević, M., Stojčić, N.: Mogućnosti i smjernice održivog ekoturizma na primjeru Dubrovačkog primorja, Pregledni rad, Sveučilište u Dubrovniku, 2009.
- Birkić D.; Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, doktorski rad, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija 2016.
- Nevenko H.; Okoliš i održivi razvoj; SYNOPSIS d.o.o., Zagreb, 2013.
- Stanivuković I.: Održivi razvoj turizma u parkovima prirode istočne Hrvatske – analiza slučaja Park prirode Lonjsko polje; poslijediplomski specijalistički rad, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu ekonomski fakultet, 2018.

INTERNET IZVORI

- Plitvička jezera - Razvoj turizma, URL: <https://www.poslovniturizam.com/destinacije/plitvicka-jezera/28/razvoj-turizma/>, pristupljeno: 5.12.2021.
- Održivo poslovanja Nacionalnog parka Plitvička jezera, URL: <https://np-plitvicka-jezera.hr/odrzivo-poslovanje-nacionalnog-parka-plitvicka-jezera/>, pristupljeno: 30.11.2021.
- Nacionalni park Plitvička jezera 2020./2021. godina, URL: https://www.lika-destination.hr/images/uploads/536/01_lika_destination_day_nacionalni_park_plitvicka_jezera_2021..pdf, pristupljeno: 10.11.2021.
- Izvješće o radu TZO Plitvička jezera 1.1.- 30.9.2020., URL: <https://www.discoverplitvice.com/wp-content/uploads/TZO-izvjestaj-o-radu-1.1.-30.9.2020.pdf>, pristupljeno: 15.09.2021.
- Nacionalni parkovi i parkovi prirode Hrvatske 19 zelenih bisera, URL: <https://www.annatours.hr/HR/Blog/Post/Nacionalni-parkovi-i-parkovi-prirode-Hrvatske-19-zelenih-bisera/17>, pristupljeno: 25.08.2021.
- Ekoturizam, pripremite svoj ljetni odmor, URL: <https://www.bezzia.com/bs/ekoturizam-priprema-va%C5%A1-ljetni-odmor/>, pristupljeno: 26.08.2021.
- The Case for Responsible Travel: Trends and Statistics, URL: <https://www.responsibletravel.org/wp-content/uploads/sites/213/2021/03/trends-and-statistics-2013.pdf>, pristupljeno: 22.08.2021.
- NP Plitvička jezera kao predvodnik održivog razvoja, URL: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/180703_t_kovacevic_konf.pdf, pristupljeno: 11.09.2021.
- Plitvička jezera – 40 godina od upisa na UNESCO-ovu listu svjetske kulturne i prirodne baštine, URL: <https://hrcak.srce.hr/en/file/338866>, pristupljeno: 12.09.2021.
- Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj u 2017. godini URL: http://www.iztsg.hr/UserFiles/file/novosti/2018/TOMAS-Ljeto-prezentacija-2017-06_02_2018-FIN.pdf, pristupljeno: 22.10.2021.
- Smjernice za planiranje upravljanja zaštićenim područjima i/ili područjima ekološke mreže, URL:

http://www.haop.hr/sites/default/files/uploads/dokumenti/04_zasticena/smjernice/Smjernice_za_planiranje_upravljanja_MZOE_HAOP_2018.pdf, pristupljeno: 18.10.2021.

- Zakon o zaštiti prirode, URL: <https://zakon.hr/z/403/Zakon-o-za%C5%A1titi-prirode>, pristupljeno: 01.09.2021.
- Plan upravljanja Nacionalni park Plitvička jezera 2019.-2028., URL: <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2019/10/Plan-upravljanja-NP-Plitvi%C4%8Dka-jezera.pdf>, pristupljeno: 16.03.2022.

POPIS ILUSTRACIJA I GRAFIKONA

Slika 1. Grafički prikaz razvoja i očuvanja ekoturizma.....	3
Slika 2. Turist u prirodi.....	8
Slika 3. Razlike između održivog i neodrživog razvoja turizma.....	9
Slika 4. Crveno jezero.....	18
Slika 5. Kopački rit.....	20
Slika 6. Plitvička jezera.....	25
Slika 7. Presjek Plitvičkih jezera.....	26
Slika 8. Slapovi Plitvičkih jezera.....	26
Slika 9. Položaj Nacionalnog parka Plitvička jezera.....	27
Slika 10. Lugarnica.....	28
Slika 11. Hotel Plitvice.....	28
Slika 12. Ličko kolo.....	29
Slika 13. Tradicionalni Lički predmeti.....	29
Slika 14. Plitvički maraton.....	31
Grafikon 1. Motivi ekoturista.....	7

POPIS TABLICA

Tablica 1.- Karakteristike ekoturista.....	5
Tablica 2.- SWOT analiza.....	21